

УДК 796.011.1-053.67(045)

Осіпцов А.В., Школа О.М., Пристинський В.М., Житницький А.О.

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ФОРМУВАННІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті визначалися та науково обґрунтовувалися показники розвитку ціннісних орієнтацій учнівської молоді на засадах впровадження інтерактивних технологій професійно орієнтованого фізичного виховання. Педагогічний експеримент проводився за розкладом навчально-виховного процесу з фізичного виховання (три заняття на тиждень) на основі експериментальної програми, яка регламентувала планування, організацію, контроль, регулювання, корекцію і стимулювання розвитку ціннісних орієнтацій учнів. У процесі педагогічного експерименту навчальні (академічні) групи учнів розподілялись на діади (2 особи), тріади (3 особи), мікрогрупи (4-7 осіб), малі групи (8-12 осіб), що сприяло ефективному формуванню ціннісних орієнтацій (здібностей до самоорганізації, працьовитості, наполегливості, самооцінки тощо), а також сформованості мотивації успішної діяльності. Впровадження заходів професійно орієнтованого фізичного виховання здійснювалось шляхом реалізації адекватних засобів, методів, педагогічних технологій, інтерактивних форм організації навчально-виховного процесу учнів, побудованих на засадах діагностично визначених цілей і завдань професійної підготовки майбутніх фахівців. Було встановлено, що процес формування ціннісних орієнтацій учнів засобами професійно орієнтованого фізичного виховання має бути структурований як педагогічна система відкритого типу з комплексом організаційно-педагогічних умов, що забезпечують оптимальне її функціонування в освітньо-виховному середовищі навчального закладу.

Ключові слова: професійно-прикладна фізична підготовка, виховний потенціал, ціннісні орієнтації, учнівська молодь.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень та публікацій. Однією з актуальних проблем сучасної педагогічної науки залишається необхідність визначення впливу засобів професійно-прикладної фізичної підготовки на формування особистості учнівської молоді, яка б гармонійно поєднувала духовне багатство, моральну чистоту і фізичну досконалість. Науково-технічний прогрес змінює суспільство в технологічному відношенні, що призводить до зростання вимог щодо професійної працездатності, компетентності, духовно-моральної, функціональної, фізичної досконалості людини. Для ефективного функціонування суспільства потрібний кваліфікований спеціаліст, який не тільки досконало володіє певним фахом, уміє керувати станом своєї фізичної підготовленості, психосоматичним здоров'ям, а й має високорозвинені ціннісні орієнтації. Сучасне суспільство відчуває гостру потребу в компетентних, конкурентоспроможних, професійно мобільних фахівцях, які здатні до неперервної професійно-технічної освіти та мають високий рівень загальнолюдської і фахової культури, психосоматичного здоров'я, спроможні творчо вирішувати суспільно-особистісні проблеми.

Основними завданнями фізичної культури і спорту є постійне підвищення рівня здоров'я, фізичного й духовного розвитку населення, сприяння економічному і соціальному прогресу суспільства. Отже, фізична культура та невід'ємна її складова – професійно-прикладна фізична підготовка, повинні розглядатись як цілеспрямована діяльність, що орієнтована на створення ефективних умов для фізичного й духовного розвитку учнівської молоді на засадах загальнолюдських цінностей, які б сприяли моральному, естетичному і професійному становленню з метою подальшої самореалізації [1, 5, 13].

Фізична культура і спорт, професійно спрямоване фізичне виховання учнівської молоді є потужними соціально-педагогічними системами формування, педагогічної корекції та вдосконалення моральної структури особистості майбутніх спеціалістів. У контексті цього положення особливої значущості набуває наукова позиція про те, що фізичній культурі і спорту, професійно орієнтованому фізичному вихованню притаманні специфічні виховні властивості. Це пов'язано насамперед з тим, що в таких педагогічних системах ефективно реалізуються інтерактивні форми освітньо-виховної діяльності учнів, використовуються різноманітні психолого-педагогічні ситуації виховного спрямування, вирішення яких підкріплюється результатами їх психомоторної діяльності, психоемоційного переживання і каузальним типом атрибутування [3, 6, 7, 8]. Сформульоване положення підсилюється тим, що фізичній культурі і спорту, фізичному вихованню притаманно поліфункціональний характер. Така точка зору

знаходить своє підтвердження в практиці виховання шляхом забезпечення формування моральних і духовних якостей особистості, психомоторного розвитку, організації суспільно-корисної і соціально-професійної діяльності, профілактики захворювань і реабілітації, фізичної і психоемоційної рекреації й комунікації [9, 10, 11, 12].

Аналіз стану фізичного виховання, його позиціонування в контексті формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді показав потребу в розробці нових науково-технологічних і організаційно-педагогічних підходів, здатних до розв'язання актуальної соціально-педагогічної проблеми, сутність якої полягає в впровадженні в освітньо-виховне середовище навчального закладу організаційно-педагогічних чинників та технологій формування ціннісних орієнтацій, в тому числі й засобами професійно орієнтованого фізичного виховання (професійно-прикладної фізичної підготовки) [2, 4, 17, 18, 20]. На наш погляд оптимізація професійної підготовки учнівської молоді засобами фізичного виховання має відбуватися завдяки реалізації наступної структурно-логічної схеми: рівень психосоматичного здоров'я – рівень психофізичної працездатності – рівень сформованості ціннісних орієнтацій – рівень фахової підготовленості – здібність до професійної мобільності" [14, 15].

Зв'язок роботи з науковими планами, програмами, темами. Дослідження виконано згідно календарного плану роботи Науково-дослідної лабораторії духовного й пізнавального розвитку особистості Маріупольського державного університету та Науково-дослідної лабораторії взаємодії духовного й фізичного розвитку дітей та учнівської молоді ДВНЗ "Донбаський державний педагогічний університет".

Мета дослідження – визначити та науково обґрунтувати показники розвитку ціннісних орієнтацій учнівської молоді на засадах впровадження інтерактивних технологій професійно орієнтованого фізичного виховання.

Результати дослідження. Експериментальна перевірка ефективності впроваджених заходів професійно орієнтованого фізичного виховання здійснювалась у Маріупольському вищому металургійному професійному училищі № 99 (n=34), Маріупольському технічному ліцеї (n=27), Маріупольському професійному машинобудівному ліцеї (n=31). Контрольна й експериментальна групи були укомплектовані учнями (юнаки віком 15-17 років), які за станом здоров'я віднесені до основної навчальної групи. За результатами лікарсько-педагогічного обстеження і педагогічної діагностики дані групи були однорідними. За показниками розвитку ціннісних орієнтацій (мотивація успішної діяльності, самооцінка тощо; рівня психомоторних здібностей, психосоматичного здоров'я, розвитку фізичних якостей тощо) коливання були в межах, що не мали статистично достовірних відмінностей ($p > 0,05$; $t = 1,28-1,85$) (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка показників розвитку ціннісних орієнтацій учнів контрольної та експериментальної груп протягом експерименту

Критерії оцінки рівня розвитку ціннісних орієнтацій	Оцінка показників ($X \pm m$), бали			
	контрольна група		експериментальна група	
	до експерименту	після експерименту	до експерименту	після експерименту
Ставлення до особистісного психосоматичного здоров'я.	3,62±0,02	4,27±0,03*	3,58±0,02	9,81±0,07**
Ставлення до навчально-виховної діяльності.	2,98±0,01	3,10±0,02*	2,81±0,01	9,33±0,06**
Ставлення до професійно-прикладної фізичної підготовки.	3,27±0,02	3,81±0,02*	3,25±0,02	10,62±0,08**
Ставлення до історичної пам'яті народу.	2,86±0,01	3,33±*0,02	2,70±0,01	9,85±0,07**
Ставлення до Батьківщини.	3,31±0,02	3,65±0,02*	3,28±0,02	10,58±0,08**
Повага до прав і свобод інших народів.	2,90±0,01	3,43±0,02*	2,80±0,01	10,60±0,08**
Соціальні обов'язки особистості.	2,61±0,01	3,29±0,02*	2,53±0,01	10,13±0,08**
Партнеродомінантність.	3,26±0,02	3,65±0,02*	3,05±0,02	10,47±0,08**
Здатність до самоосвіти.	2,83±0,01	2,99±0,01*	2,75±0,01	10,24±0,08**
Ставлення до культури країни.	3,01±0,02	3,54±0,02*	2,91±0,01	8,74±0,06**
Здатність до самовиховання.	2,13±0,01	2,60±0,01*	2,02±0,01	9,31±0,07**
Здатність до визначення цілей освітньо-виховної діяльності.	3,41±0,02	3,91±0,02*	3,24±0,02	10,0±0,08**

Примітка: * результати не мають статистично достовірної порівняльної динаміки ($t = 1,85-1,95$; $p > 0,05$); ** результати мають статистично достовірну порівняльну динаміку ($t = 10,83-12,61$; $p < 0,001$).

Педагогічний експеримент проводився за розкладом освітнього процесу з фізичного виховання (три заняття на тиждень) на основі експериментальної програми. Ця програма регламентувала планування, організацію, контроль, регулювання, корекцію і стимулювання розвитку ціннісних орієнтацій. Експериментальна програма була узгоджена з керівництвом і педагогічними колективами навчальних закладів (в умовах "проективних сесій" і конференцій, які проводились 1 раз на місяць). Реалізація запланованих заходів відбувалась у співпраці з учителями фізичного виховання, викладачами-тренерами з видів спорту, а також з викладачами кафедр фізичного виховання, спорту і здоров'я людини Маріупольського державного університету та теоретичних, методичних основ фізичного виховання і реабілітації ВНЗ "Донбаський державний педагогічний університет", які теж працювали за означеним проектом і забезпечували роботу "проективних сесій" до початку формувального експерименту та в процесі його реалізації.

Упровадження заходів професійно орієнтованого фізичного виховання здійснювалось шляхом реалізації адекватних засобів, методів, педагогічних технологій, інтерактивних форм організації навчально-виховного процесу учнів, побудованих на засадах діагностично визначених цілей і завдань професійної підготовки майбутніх фахівців.

Педагогічний експеримент проводився в три етапи, що були спрямовані на реалізацію завдань професійно орієнтованого фізичного виховання в контексті розвитку ціннісних орієнтацій учнів, а саме:

– формування здібності встановлювати якісно-статичні (ситуативні) зв'язки між результатами навчально-виховної діяльності і ціннісними орієнтаціями (83 заняття з елементами професійно-прикладної фізичної підготовки, 9 заходів з позаурочної фізкультурно-оздоровчої і спортивної роботи);

– формування здібності встановлювати якісно-динамічні зв'язки між результатами навчально-виховної діяльності і ціннісними орієнтаціями (65 занять з елементами професійно-прикладної фізичної підготовки, 12 заходів з позаурочної фізкультурно-оздоровчої і спортивної роботи);

– формування здібності встановлювати якісно-перспективні зв'язки між результатами навчально-виховної діяльності і ціннісними орієнтаціями (54 занять з елементами професійно-прикладної фізичної підготовки, 15 заходів з позаурочної фізкультурно-оздоровчої і спортивної роботи).

Зміст кожного етапу визначався метою і завданнями її реалізації, а також комплексом інтерактивних технологій їх вирішення, технологією управління і педагогічного моніторингу, динамікою освітньо-виховних досягнень учнів у процесі професійно орієнтованого фізичного виховання.

У ході дослідження було встановлено, що на початку експерименту за показниками розвитку ціннісних орієнтацій учнів контрольної й експериментальної груп статистично достовірних відмінностей не існує. Результати формувального експерименту представлені в таблиці 1 свідчать, що під впливом експериментальної програми в учнів експериментальної групи відбулися статистично закономірні позитивні зміни.

Так, аналіз результатів експерименту дає аргументовані підстави стверджувати, що інтеріоризаційне засвоєння учнями цілей формування ціннісних орієнтацій засобами професійно орієнтованого фізичного виховання, їх подальша диференціація на рівні конкретних уроків, форм позаурочної фізкультурно-оздоровчої і спортивної роботи, самостійних занять обумовили виникнення системного ефекту кумулятивного виховного впливу середовища навчального закладу. Було встановлено, що рівень розвитку показників ціннісних орієнтацій учнів експериментальної групи у порівнянні з аналогічними показниками учнів контрольної групи мав статистично достовірну динаміку зростання. Так, в експериментальній групі оцінка ставлення учнів до особистісного психосоматичного здоров'я дорівнювала 9,81 балів, а в контрольній – 4,27 балів; показник ставлення до навчально-виховної діяльності – 9,33 балів та 3,10 балів відповідно; оцінка ставлення до професійно орієнтованого фізичного виховання (професійно-прикладної фізичної підготовки) – 10,62 балів та 3,81 балів відповідно. Вплив інтерактивних методів і педагогічних технологій освітньо-виховної діяльності учнів, спрямованих на формування ціннісних загальнолюдських і фахових орієнтацій, ставлення до власної особистості як соціально-особистісної цінності обумовило високу динаміку формування позитивного ставлення до історичної пам'яті народу в учнів експериментальної групи в середньому до 9,85 балів (контрольна група – 3,33 балів); позитивного ставлення до Батьківщини в учнів експериментальної групи – до 10,58 балів (контрольна група – 3,65 балів); поваги до прав і свобод інших народів в учнів експериментальної групи – до 10,60 балів (контрольна група – 3,43 балів); соціальних обов'язків в учнів експериментальної групи – до 10,13 балів (контрольна група – 3,29 балів); позитивного ставлення до культури своєї країни в учнів експериментальної групи – до 8,74 балів (контрольна група – 3,54 балів). Ми також маємо можливість аргументовано стверджувати, що вплив методів, засобів, форм професійно орієнтованого фізичного виховання обумовили зростання партнеродомінантності в учнів експериментальної групи до 10,47 балів (контрольна група – 3,65 балів), яку ми розглядали як ціннісну орієнтацію, що інтегрує психоемоційну структуру особистості.

Наступною дією в оцінці ефективності впроваджених заходів професійно орієнтованого фізичного виховання учнів було визначення їх впливу на розвиток здатності до самовиховання і самоосвіти. Для

цього нами був проведений полікомпонентний аналіз складників самовиховання і самоосвіти (здатність до самоорганізації, самооцінки, самоконтролю, самореалізації тощо) учнів. Його результати дозволили встановити, що систематичний вплив інтерактивних форм професійно орієнтованого фізичного виховання (суб'єкт-суб'єктні механізми взаємодії, взаємного виховного впливу тощо) забезпечили позитивну динаміку в розвитку самовиховання і самоосвіти, на засадах яких реалізуються потреби до неперервної освіти, розвитку і збереження психосоматичного здоров'я, фахового вдосконалення, професійної мобільності. Було встановлено, що в експериментальній групі здатності учнів до самовиховання мали більш високі темпи зростання (до 9,31 балів) у порівнянні з показниками в контрольній групі (2,60 балів). Аналогічну динаміку мала оцінка здібностей до самоосвіти (експериментальна група – 10,24 балів, контрольна група – 2,99 балів).

У контексті дослідження ми вважали доцільним визначення впливу професійно орієнтованого фізичного виховання на розвиток здібності формулювати цілі і завдання професійної підготовки. Аналіз результатів дозволяє стверджувати, що впроваджені заходи сприяли більш високим темпам формування потребнісно-мотиваційної сфери учнів експериментальної групи (10,0 балів) у порівнянні з контрольною (3,91 балів). Позитивна динаміка показників пояснюється, на наш погляд, індивідуалізованим підходом щодо розвитку когнітивних, аксіологічних, праксеологічних, афективних і мотиваційних компонентів свідомого ставлення учнів до освітньо-виховної діяльності в процесі фізичного виховання і фахової підготовки. Важливим аргументом щодо пояснення цього факту ми вважаємо реалізацію в процесі формування експерименту системних ефектів дієвого підкріплення впливу інтерактивних технологій, а також оперативний розвиток психомоторних професійно орієнтованих здібностей, рухових навичок й умінь учнів експериментальної групи (феномен "стимулюючого впливу корисного результату").

Наступною нашою науковою позицією було визначення впливу професійно орієнтованого фізичного виховання як педагогічної системи відкритого типу, що забезпечило реалізацію експериментальної програми. Результатом ефективності виховного впливу була динаміка розвитку в учнів таких ціннісних орієнтацій, як самоорганізованість, працьовитість, наполегливість, самооцінка. Дані якості ми розглядали як особистісно-утворювальні, що забезпечили суб'єкту виховного процесу успішну діяльність, а також можливість встановлювати якісно-статичні, якісно-динамічні і якісно-перспективні зв'язки між результатами навчально-виховної діяльності і темпами розвитку ціннісних орієнтацій (табл. 2).

Таблиця 2

Показники сформованості в учнів здібності до самоорганізації, працьовитості, наполегливості, самооцінки під впливом професійно орієнтованого фізичного виховання

Ціннісні орієнтації	Оцінка рівня сформованості ($X \pm m$), бали			
	контрольна група		експериментальна група	
	до експерименту	після експерименту	до експерименту	після експерименту
Самоорганізованість	3,65±0,02	3,71±0,02*	8,97±0,05	9,86±0,06**
Працьовитість	3,16±0,02	3,53±0,02*	7,83±0,04	9,69±0,06**
Наполегливість	3,06±0,02	3,48±0,02*	7,49±0,04	9,83±0,06**
Самооцінка	3,05±0,02	3,22±0,02*	8,51±0,05	9,84±0,06**
Самоконтроль	3,02±0,02	3,21±0,02*	7,23±0,04	9,78±0,06**
Толерантність	3,62±0,02	3,89±0,02*	8,39±0,05	10,58±0,07**

Примітка: * порівняння оцінок не має статистично достовірних відмінностей ($t=1,35-1,67$; $p>0,05$);
** порівняння оцінок статистично достовірне ($t=10,87-14,06$; $p<0,001$).

Аналіз наведених даних свідчить, що уміння учнями свідомо встановлювати зв'язки між результатами навчально-виховної діяльності, вчинками, поведінкою (як чинників ціннісних орієнтацій) забезпечує зростання показників, що характеризують здібності до самоорганізації, працьовитості, наполегливості, самооцінки, самоконтролю, толерантності. В учнів експериментальної групи ці показники мають більш високі та статистично достовірні темпи зростання порівняно з контрольною. Для обґрунтування ефективності експериментальної програми в контексті надійності та сталого характеру виховних, освітніх, психомоторних навчальних досягнень учнів ми вважаємо доцільним визначення чинників, які впливають на формування мотивації до професійно орієнтованого фізичного виховання та фахової підготовки (табл. 3).

Порівняльний аналіз результатів дослідження здійснювався за показникам, які виконували функцію критеріїв оцінки розвитку в учнів мотивації щодо освітньо-виховної діяльності.

Отже, динаміка розвитку мотивації успішної діяльності в учнів експериментальної групи має сталий характер формування, що характеризується показниками коливання середніх оцінок її сформованості.

Таблиця 3

**Показники сформованості в учнів мотивації успішної діяльності
під впливом професійно орієнтованого фізичного виховання**

Характер прояву впливу мотиваторів на формування ставлення до успішної діяльності	Оцінка рівня розвитку мотивації успішної діяльності ($X \pm m$), бали			
	контрольна група		експериментальна група	
	до експерименту	після експерименту	до експерименту	після експерименту
Свідомий вибір навчального закладу	3,34±0,02	3,95±0,02*	7,83±0,05	10,71±0,06**
Бажання фахової самореалізації	4,45±0,03	4,89±0,03*	8,37±0,05	11,54±0,06**
Бажання самостійно займатися фізичними вправами	3,98±0,02	4,22±0,03*	7,88±0,05	10,15±0,06**
Приваблює зміст професійно орієнтованого фізичного виховання	4,03±0,02	4,29±0,03*	7,96±0,05	11,63±0,06**
Свідомо ставлюсь до професійно орієнтованого фізичного виховання як фахової цінності	3,05±0,02	3,77±0,02*	9,11±0,06	11,26±0,06**
Додатково відвідую заходи позаурочної фізкультурно-оздоровчої і спортивної роботи	3,12±0,02	3,39±0,02*	8,72±0,05	10,94±0,06**
Знаю і розумію показники власного психофізичного розвитку, здатний обґрунтувати значущість професійно орієнтованого фізичного виховання	3,48±0,02	3,85±0,02*	7,74±0,05	9,80±0,06**
Здійснюю самостійний пошук додаткової інформації щодо цінностей професійно орієнтованого фізичного виховання	3,02±0,02	3,65±0,02*	7,94±0,05	10,80±0,06**
Приваблюють заходи професійно орієнтованого фізичного виховання	3,10±0,02	3,44±0,02*	8,62±0,05	10,83±0,06**
Володію навичками психомоторного контролю	3,11±0,02	3,56±0,02*	8,24±0,05	10,27±0,06**
Здійснюю розвиток і збереження психосоматичного здоров'я	4,12±0,03	4,38±0,03*	7,55±0,05	9,68±0,06**
Володію методикою розвитку фізичних якостей	3,05±0,02	3,42±0,02*	7,80±0,05	9,94±0,06**
Володію методикою формування рухових навичок й умінь	3,10±0,02	3,58±0,02*	7,41±0,05	9,86±0,06**
Прихильник здорового способу життя	2,98±0,01	3,11±0,02*	8,06±0,05	10,24±0,06**
Розумію психофізіологічні механізми впливу на організм шкідливих звичок	3,15±0,02	3,61±0,02*	7,10±0,05	9,45±0,06**

Примітка: * результати не мають статистично достовірної динаміки ($t=1,65-1,84$; $p>0,05$);

** результати мають статистично достовірну порівняльну динаміку ($t=11,83-14,49$; $p<0,001$).

Так, в учнів експериментальної групи показник, що характеризує рівень сформованості свідомого вибору навчального закладу має діапазон коливань 5,34-10,71 балів (контрольна група 3,13-3,95 балів); показник, що характеризує стійке бажання фахової самореалізації в експериментальній групі становив 5,43-11,54 балів (контрольна група 4,05-4,89 балів); стійке бажання самостійно займатися фізичними вправами і спортом в учнів експериментальної групи складало в середньому 5,53-10,15 балів (контрольна група 3,68-4,22 балів); приваблює зміст професійно орієнтованого фізичного виховання – в учнів експериментальної групи 4,87-11,63 балів (контрольна група 3,35-4,29 балів); свідоме ставлення до професійно орієнтованого фізичного виховання як фахової необхідності – в учнів експериментальної групи 4,78-11,26 балів (контрольна група 2,89-3,77 балів); потреба в додатковому відвідуванні заходів позаурочної фізкультурно-оздоровчої і спортивної роботи – в учнів експериментальної групи 5,69-10,94 балів (контрольна група 2,98-3,39 балів); розуміння необхідності знати показники власного психофізичного розвитку та здатність обґрунтувати значущість фізичного виховання – в учнів експериментальної групи 5,39-9,80 балів (контрольна група 3,05-3,85 балів); здійснюють самостійний пошук додаткової інформації щодо значущості впливу фізичного виховання як фахової цінності – в учнів експериментальної групи 4,63-10,80 балів (контрольна група 2,83-3,65 балів); приваблюють заходи професійно орієнтованого фізичного виховання – в учнів експериментальної групи 5,34-10,83 балів (контрольна група 2,84-3,44 балів); володіють навичками психомоторного контролю – в учнів експериментальної групи 4,88-10,27 балів (контрольна група 2,94-3,56 балів); здійснюють розвиток і збереження психосоматичного здоров'я – в учнів експериментальної групи 5,39-9,68 балів (контрольна група 3,84-4,38 балів); володіють методикою розвитку фізичних якостей – в експериментальній групі 4,79-9,94 балів (контрольна група 2,85-3,42); володіють методикою формування рухових навичок і умінь – в експериментальній групі 4,98-9,86 балів (контрольна група 2,67-3,58); ведуть здоровий спосіб життя – в учнів експериментальної групи 5,14-10,24 балів (контрольна група 2,57-3,11 балів); розуміють механізми впливу на організм шкідливих звичок – в учнів експериментальної групи 4,67-9,45 балів (контрольна група 2,79-3,61 балів).

Аналіз літературних джерел та наукових досліджень показав, що проблема використання засобів фізичної культури і спорту з метою формування мотивації до розвитку ціннісних орієнтацій учнівської молоді є актуальною в сучасній теорії та практиці професійної освіти [1, 4, 6, 10, 13, 16, 19].

На наш погляд, поряд із здобутками інших вчених [2, 3, 20, 21], обґрунтування викладеної позитивної динаміки ми вбачаємо в необхідності додержуватися певних психолого-педагогічних закономірностей, реалізація яких в навчально-виховному процесі є результатом розвивального впливу професійно орієнтованого фізичного виховання, а саме:

– інтеріоризаційний підхід щодо формування в учнів цілей (цілепокладання) професійно орієнтованого фізичного виховання, на засадах якого відбувається виховання здібностей до цілеутворення, що є спонукальним чинником до самовиховання, самоосвіти, самоактуалізації, самооцінки, працьовитості, наполегливості в досягненні визначних цілей і завдань навчально-виховної діяльності;

– формування в учнів свідомого і конструктивного ставлення до особистісного психосоматичного здоров'я; розвитку психомоторних здібностей, рухових навичок й умінь; позитивної динаміки їх фахової підготовленості, професійної мобільності. На засадах такого підходу (завдяки реалізації суб'єкт-суб'єктної взаємодії учнів у діадах, тріадах, мікрогрупах, малих групах) досягається системний ефект розвитку адекватної самооцінки, когнітивних, праксеологічних, аксіологічних, особистісних компонентів мотивації успішної діяльності;

– систематичне підкріплення результатів цілеутворювальної діяльності учнів, формування ціннісних орієнтацій, каузального типу атрибутування, вчинків і поведінки (психомоторний розвиток, професійно орієнтовані фізичні якості, рухові навички й уміння в контексті їх транспозиції в структуру особистості).

Викладені результати дослідження дозволяють аргументовано визначити зміст професійно орієнтованого фізичного виховання, який має базуватися на реалізації певних концептуальних положень, сутність яких полягає в наступному:

1) зміст структурно-функціональних компонентів виховання особистості учнів, їх професійно-технічної освіти та професійно орієнтованого фізичного виховання має визначитися системоутворювальною функцією структурованих цілей формування конкурентоспроможного, компетентного, здорового спеціаліста, здатного до соціальної самореалізації в умовах ринку праці та сучасних викликів соціально-економічного розвитку країни;

2) процес формування ціннісних орієнтацій учнів засобами професійно орієнтованого фізичного виховання має бути структурований як педагогічна система відкритого типу з комплексом організаційно-педагогічних умов, що забезпечують оптимальне її функціонування в освітньо-виховному середовищі навчального закладу;

3) має здійснюватися впровадження інноваційних технологій суб'єкт-суб'єктної структури, спрямованих на формування здатності встановлювати якісно-статичні, якісно-динамічні, якісно-

перспективні зв'язки між результатами освітньо-виховної діяльності, вчинками, поведінкою і ціннісними орієнтаціями особистості (самоорганізованість, працьовитість, самооцінка, самоконтроль, партнеродомінантність, толерантність, самоактуалізація, самореалізація), та як інтегральний результат виховання – розвиток прагнення до самовиховання, самоосвіти, фахової самореалізації;

4) формування в учнів активної соціальної і особистісної позиції щодо заходів професійно орієнтованого фізичного виховання, творчого використання фізичної культури і спорту як чинників оптимізації фахової підготовки.

У зв'язку з цим, нами було визначено:

– мету професійно орієнтованого фізичного виховання з подальшою її реалізацією на рівні інтерактивних засобів, методів і форм (уроки фізичної культури, позаурочні форми фізкультурно-оздоровчої і спортивної роботи, діади, тріади, мікрогрупи, мала група);

– педагогічні технології суб'єкт-суб'єктного змісту, що спрямовані на формування в учнів здібностей до самовиховання і самоосвіти;

– доцільність проведення моніторингу досягнень учнів, який виконував діагностичну, освітньо-виховну, організаційно-управлінську, мотиваційно-потребнісну функції професійно орієнтованого фізичного виховання.

Порівняльний аналіз результатів дослідження свідчить про ефективність авторського підходу та можливість його впровадження в практику навчально-виховного процесу професійно-технічних навчальних закладів.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку слід пов'язувати з визначенням проблем формування гармонійного розвитку учнівської молоді навчальних закладів у процесі фізичного виховання. Подальшої розробки потребує розв'язання проблеми наступності компонентів змісту професійно-орієнтованого фізичного виховання у профільних класах загальноосвітніх шкіл і ліцеїв та їх реалізація в аспекті формування моральної сфери особистості.

Використані джерела

1. Бех І. Д. Система фізичного виховання має формувати в учнів загальнолюдські гуманістичні цінності / І. Д. Бех // Фізичне виховання в школі, 1998. – № 1. – С. 3-6.
2. Боднар І. Р. Оцінювання рівня фізичної підготовленості учнів старших класів з урахуванням показників фізичного розвитку / І. Р. Боднар, М. В. Стефанишин, Ю. В. Петришин // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту, 2016. – № 6. – С. 9-17.
3. Гончаренко М. С. Валеологические основы духовности : монографія / М. С. Гончаренко. – Х., 2007. – 400 с.
4. Гринь Л. В. Исследование путей совершенствования учебного процесса по физическому воспитанию и спортивной тренировки с учётом требований ППФП / Л. В. Гринь // Физическое воспитание студентов творческих специальностей, 2004. – № 5. – С. 63-67.
5. Дзундза А. І. Фізичне виховання – чинник всебічного розвитку особистості майбутнього фахівця / А. І. Дзундза // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту, 2002. – № 13. – С. 9-14.
6. Духовний Л. Ф. Нетрадиційні підходи до навчання руховим діям у вправах з професійно-прикладною спрямованістю / Л. Ф. Духовний // Теорія і практика фізичного виховання, 2003. – № 2. – С. 40-47.
7. Ільченко А. І. Формування ціннісного ставлення до оздоровчої та розвивальної рухової діяльності / А. І. Ільченко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді, 2014. – Вип. 18(1). – С. 280-288.
8. Ермаков С. С. Физическая культура – основной инструмент культуры здоровья / С. С. Ермаков, Г. Л. Апанасенко, Т. В. Бондаренко, С. Д. Прасол // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту, 2010. – № 11. – С. 31-33.
9. Компанієць Ю. А. Інформаційне забезпечення формування здорового стилю життя як ціннісної орієнтації / Ю. А. Компанієць // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту, 2009. – № 7. – С. 77-81.
10. Коровин С. С. Функции профессионально-прикладной физической культуры / С. С. Коровин // Теория и практика физической культуры, 2002. – № 5. – С. 21-23.
11. Круцевич Т. Физическое воспитание как социальное явление / Т. Круцевич, В. Петровский // Наука в олимпийском спорте, 2001. – № 3. – С. 3-15.
12. Носко М. О. Теоретичні та методичні основи формування рухової функції у молоді під час занять фізичною культурою та спортом : дис. ... д-ра пед. наук [спец. 13.00.04] / М. О. Носко. – 2003. – 450 с.
13. Осіпцов А. В. Формування ціннісних фахових орієнтацій в учнівської молоді засобами професійно-прикладного фізичного виховання: монографія / А. В. Осіпцов, В. М. Пристинський, О. В. Коленков. – 2012. – 246 с.

14. Осіпцов А. В. Фізична культура професійно-прикладної спрямованості як невід'ємна складова загальної культури особистості сучасного фахівця / А. В. Осіпцов, Т. М. Пристинська, І. В. Макущенко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту, 2007. – № 11. – С. 67-69.
15. Осіпцов А. В. Новітні технології в структурі професійно-прикладної фізичної підготовки учнів навчально-виховних закладів нового типу (технічний ліцей) / А. В. Осіпцов, Т. М. Пристинська // Молода спортивна наука України, 2005. – Вип. 9. – Т. 3. – С. 94-99.
16. Соколова Н. И. Сравнительная характеристика соотношения групп здоровья с уровнем физического здоровья лиц различной профессиональной направленности / Н. И. Соколова // Физическое воспитание студентов творческих специальностей, 2005. – № 4. – С. 72-83.
17. Формування здорового способу життя молоді: проблеми і перспективи [Електронний ресурс]. Укр. ін-т соц. дослідж., 2000. Режим доступу : <http://www.health.gov.ua/health.nsf/7cd1>
18. Хомич В. М. Особливості фізичного стану майбутніх фахівців технічного профілю / В. М. Хомич // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту, 2006. – Вип. 10. – С. 118-121.
19. Шевченко Г. П. Духовно-нравственне виховання учасної молоді / Г. П. Шевченко // Педагогіка, 2008. – № 9. – С. 11-25.
20. Bulicz E, Murawow I. Human health and diagnostics : health effects of motor activity. Radom. Politechnica R, 2003. – 533 p.
21. Podolski A. Subkultura "szalikowcyw" w uczeniu psychologow i socjologow. Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи, 2007. – С. 580-589.

Osiptsov A., Shkola E., Pristinsky V., Zhytnitskiy A.

EDUCATIONAL POTENTIAL PROFESSIONALLY-APPLIED PHYSICAL PREPARATION IN THE FORMING OF THE AXIOLOGICAL ORIENTATION OF THE YOUNG STUDENTS

Experimental testing of the activities effectiveness of professionally oriented physical education was carried out in the article, the experiment was conducted in Mariupol metallurgical specialized school No. 99 (n = 34), Mariupol technical lyceum (n = 27) and Mariupol professional machine building lyceum (n = 31). The aim of the study was to identify and scientifically substantiate indicators of value orientations of young students through the introduction of interactive technologies of professionally oriented physical education. As a result of the research, pedagogical experiment was conducted and it is based on a draft program (three sessions per week according to the schedule of the educational process). This program provided planning, organization, control, regulation, correction and stimulation of development value orientations in students' educational process. The students were divided into several groups during the study, these groups were the dyad (2 students), a triad (3 students), micro groups (4-7), small groups (8-12), and it contributed to the formation of the effective value orientations (ability to self-organization, diligence, perseverance, self-esteem, etc.), as well as other motivational success. Introduction of professionally oriented activities of physical education was carried out on the basis of adequate means of implementation, methods, pedagogical technologies, interactive forms of educational process organization of the students on the basis of diagnostically identified goals and objectives of the training of future specialists. It was found that the process of forming the value orientations of students by means of professionally oriented physical training should be structured as a pedagogical open system that ensures its optimal functioning in the educational environment of the school.

Key words: educational potential, professionally-applied physical preparation, student youth, value orientations.

Стаття надійшла до редакції 26.08.2017